

Špačková, Stanislava

Předmluva

In: Špačková, Stanislava. *Rusko-česká ekvivalence propriálních lexik : vlastní jména v překladu*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2017, pp. 11-14

ISBN 978-80-210-8687-6; ISBN 978-80-210-8688-3 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137133>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PŘEDMLUVA

Komplexní zpracování problematiky převodu proprií z ruštiny do češtiny a z češtiny do ruštiny zůstává i přes svou vysokou aktuálnost doposud stranou většího zájmu českých rusistů. Opomíjení tohoto tématu způsobuje nekonzistentní nakládání s vlastními jmény, neboť překladatelé ani tvůrci původních textů obsahujících cizí vlastní jména nemají možnost konzultovat své pochybnosti s žádnou příručkou, která by komplexně pojednávala o používání cizojazyčných vlastních jmen v češtině.

V ruském prostředí bylo téma převodu vlastních jmen zpracováno Dmitrijem Ivanovičem Jermolovičem v knize *Imena sobstvennyje: teorija i praktika mež "jazykovoj peredači (Vlastní jména: teorie a praxe mezijazykového převodu, překlad názvu S. Š., česky kniha nevyšla)*. Kniha pojednává o problematice převodu vlastních jmen poměrně komplexně, její využití pro česko-ruský překlad však komplikuje zaměření na anglicko-ruské prostředí, které se od česko-ruského dosti liší. Odborná literatura, která by se zaměřovala přímo na česko-ruský převod, dnes bohužel již není aktuální, a navíc není tak rozsáhlá jako práce Jermolovičova. Přesto však existují stati ve sbornících, které se přímo touto problematikou zabývají a ze kterých zde zčásti vycházíme. Jde například o práce R. S. Giljarevského a B. A. Starostina (*Inostrannyje imena i nazvanija v ruskom tekste*), A. A. Lidina (*Inostrannyje familii i ličnyje imena*), E. I. Mel'nikova (*Zametky o morfoložii i pravopisanii češskich sobstvennych imen v ruskoj peredače*), A. V. Superanské (*Imena sobstvennyje v čužoj jazykovoj srede*), E. S. Andrejevové (*K voprosu o transkripcii češskich imen sobstvennych*). Dále čerpáme z některých ruských čistě onomastických či translátologických prací, především z děl L. P. Kalakucké, V. D. Bondaletova a A. A. Reformatského.

Českojazyčné zdroje, ze kterých práce čerpá, jsou spíše normativního charakteru (*Pravidla českého pravopisu, Česká technická norma ČSN ISO 9, Doporučení pro*

přepis nelatinkových písem do latinky) nebo se jedná o práce čistě onomastické (díla Vladimíra Šmilauera, Rudolfa Šrámka, Miloslavy Knappové, Miloše Dokulila, Márie Imrichové) či translatické (díla Jiřího Levého, Milana Hrdličky, Olgy Krijtové, Dagmar Knittlové, Zlaty Kufnerové). Česká díla translaticko-onomastická, která by byla zaměřena výlučně na česko-ruské jazykové prostředí, jsou obvykle zaměřena pouze na umělecký překlad, nebo jsou to práce menšího rozsahu uveřejněné ve sbornících a odborných časopisech (například články a studie Jiřího Gazdy, Zlaty Kufnerové, Vlasty Strakové, Dušana Tellingera, Oldřicha Richterka, Evy Vysloužilové a dalších).

Realizace převodu cizojazyčných proprií mezi ruštinou a češtinou je poměrně nekonzistentní. Mnohdy se stane, že totožné vlastní jméno je v rámci jednoho ruského textu takzvaně graficky transplantováno¹, na jiném místě přepsáno do cyrilice (transkribováno) či „přeloženo“ pomocí kalku. Dalším problémem je výskyt velkého množství dubletních tvarů, což snižuje identifikační funkci vlastního jména. Například název města *Telč* lze v ruskojazyčných zdrojích nalézt v podobě *Телч*, *Телчь*, *Тельч* a dokonce *Тельчь*; *Český Krumlov* jako *Чески-Крумлов*, *Чешский Крумлов*, *Чешский-Крумлов*, *Чески-Крумлов*. Tato nejednotnost (která však nemusí vždy znamenat chybu v textu) je zapříčiněna jednak rozdílností v zaměření textů (jiné požadavky jsou kladeny na texty kartografického a encyklopedického charakteru, jiné na texty beletristické či publicistické), dále pak odlišnostmi stylu a také jinými požadavky na realizaci cizojazyčného propria v seznamech či nadpisech a v souvislém textu. Velké množství chyb však vzniká z důvodu neznalosti a především kvůli neexistenci jednoznačných pravidel. Cílem této práce přesto není vytvořit a uvést do praxe jednoznačně platná pravidla pro převod vlastních jmen do nového jazykového prostředí. Jakkoli by vytvoření takových pravidel bylo vítanou pomůckou a nejen překladatelům by usnadnilo práci, z povahy tématu není stanovení *jednoznačně* platných pravidel možné. Účelem spisu je systematizovat, zpřístupnit, aktualizovat a především doplnit doposud popsané a používané metody převodu proprií z ruštiny do češtiny a z češtiny do ruštiny. Kde to je možné, je navržena dle našeho názoru nejvhodnější metoda převodu. Kromě přehledu možných onymických transformací (metod mezijazykového převodu vlastních jmen) jsou v práci uvedeny také tabulky transkripčních a transliteračních pravidel, které vycházejí z dostupné literatury, jsou však aktualizovány podle nejnovějších poznatků, vlastního výzkumu a na základě debat s odborníky na danou tematiku.

Všechny uvedené návody a rady je třeba brát jen jako doporučení, žádná normativní literatura (pokud není uvedeno jinak) totiž neexistuje a konečně rozhodnutí vždy musí záležet na jazykovém citu tvůrce daného textu. Přehled metod také není vyčerpávající a uživatel publikace nemůže čekat, že v něm nalezne odpovědi na úplně všechny otázky týkající se převodu vlastních jmen. Na základě uvedených

¹ Jedná se o přímý přenos latinkou psaného výrazu do cyrilic psaného textu (podrobněji viz kapitola 5).

teoretických poznatků a díky transkripčním a transliteračním tabulkám uvedeným v závěru práce by však měl být schopen s vlastními jmény nakládat samostatně.

Chybějící sekundární literatura v oblasti převodu vlastních jmen předznamenává mimo jiné také to, že tento obor doposud nemá vytvořenou uspokojivou terminologickou základnu. Z toho důvodu je větší množství odborných výrazů zavedeno nově pro účely této práce. U těchto termínů uvádíme při prvním výskytu v poznámce pod čarou pracovní definici jejich významu platnou pro tuto práci. Terminologie používaná v této práci se také poněkud liší od terminologie užitě v dříve obhájené disertaci autorky, ze které monografie vychází. Je to z toho důvodu, že mezi vydáním disertace a této práce vyšly najevo některé nové skutečnosti, za aktuální a platnou proto považujeme pouze tuto tištěnou verzi.

Při odkazování na odbornou literaturu byl použit harvardský systém, plně bibliografické citace sekundární literatury jsou proto uvedeny souhrnně na konci práce. Pomocí hranatých závorek je v textu odkazováno na přímé citace [Příjmení rok: strana], pomocí kulatých na parafráze (Příjmení rok: strana). Bibliografické údaje ruských zdrojů jsou transliterovány podle pravidel přepisu, která vydala Národní knihovna ČR (viz přílohy), v souvislém textu jsou ruská jména transkribována. Při transkripci z ruštiny do češtiny se řídíme transkripčními pravidly uvedenými v Pravidlech českého pravopisu. Při transkripci z češtiny do ruštiny užíváme nová aktualizovaná transkripční pravidla, která jsme ve spolupráci s dalšími odborníky zpracovali v této studii (viz kapitola 5.1.1 a příloha č. 2). S ohledem na charakter tohoto textu ruská ženská příjmení v nominativu nepřechylujeme (v rámci identifikační funkce se snažíme zachovat co nejbližší formální shodu s výchozí podobou, píšeme tedy *Superanskaja*, nikoli *Superanská*, *Tolokonnikova*, nikoli *Tolokonnikovová*, ale v ostatních pádech vzhledem k tradici zachováváme deklinaci se sufixy přechýlenými, tedy *knihy Superanské*, *rozhovor s Tolokonnikovovou*, i když uznáváme, že s ženskými příjmeními je možné zacházet i odlišně (problematice přechýlování se teoreticky věnuje kapitola 7.4.2). Na sekundární zdroje z internetu odkazujeme přímo v poznámce pod čarou, protože není možné použít harvardský systém s odkazem na rok a konkrétní stranu a následné uvedení v seznamu literatury na konci práce. Na primární zdroje (prameny/ukázky) je odkazováno pouze formou číselného odkazu v hranaté závorce s uvedením plných zdrojů na konci textu. S ohledem na charakter a množství citovaných ukázek jsou odkazy uvedeny ve zkrácené podobě. Odborná (sekundární) literatura je citována v uvozovkách, ukázky (primární literatura) jsou psány kurzivou bez uvozovek.

Publikace vychází z disertační práce autorky, obhájené v roce 2016. Pro účely vydání monografie byla revidována, přestrukturována, zpřehledněna a doplněna o další poznatky. Může sloužit nejen pro další bádání na poli onomastiky a translologie, ale i jako příručka či studijní materiál pro české i ruské studenty rusistických nebo bohemistických překladatelských oborů, stejně tak pro překladatele, novináře, hlasatele, redaktory, korektory, pracovníky rozhlasových a te-

levizních stanic, tvůrce turistických průvodců, reklamních brožurek, webových portálů zaměřených na cestovní ruch, podnikatele, politiky i širokou veřejnost, kterým pomůže se v dané oblasti zorientovat a přenášet vlastní jména do nového jazykového prostředí systematičtěji a bez chyb.

Za cennou pomoc s tvorbou a dokončením textu děkuji Jiřímu Gazdovi, Dmitriji Ivanoviči Jermolovičovi a Janu Špačkoví.

S radostí přijmu připomínky či podněty, které pomohou doplnit případné další vydání.

Stanislava Špačková (*stanislava.spackova@mail.muni.cz*)

Brno, červen 2017